

УДК 658.1:336.64

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Вітка Н.Є., к.е.н.

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

Розглянуто сутність поняття «капітал» за різними підходами: економічного, бухгалтерського та обліково-аналітичного. За допомогою фінансового аналізу майна підприємства та фінансування встановлена структура капіталу. У статті запропоновано схему формування стратегічного управління капіталом промислового підприємства.

Ключові слова: капітал, структура капіталу, стратегія, управління капіталом підприємства, промислові підприємства.

The essence of the «capital» concept through a variety of approaches: the economic, financial and analytical accounting was considered. With the help of a financial analysis of the property business and financing structure established their own and loan capital. The paper proposes a scheme of strategic capital management of industrial enterprise.

Key words: capital, capital structure, management the capital of enterprise, strategic, industrial enterprises.

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки України однією з найбільших та уразливих її галузей є промисловість. На діяльність промислових підприємств негативно впливають такі фактори, як відсутність реальних інвестицій, високий знос основних фондів, недосконала податкова політика та інше. Для підтримки стійкого фінансового стану і платоспроможності промислових підприємств, поряд з подоланням перерахованих факторів, необхідно приділяти більше уваги питанням фінансового менеджменту в сфері управління капіталом промислового підприємства.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідження вітчизняних і зарубіжних учених з питань визначення капіталу та управління капіталом розкрито у роботах І.А. Бланка, Л.А. Коваленко, В.В. Ковальова, І.І. Мазура, Н.Б. Рудика, Г.С. Анісімової, А.А. Козаченко, О.О. Лелюк. Але все ж таки, в умовах стрімких та швидких змін економічного, політичного, соціального середовища та ринкових умов виникає про-

блема у дослідженні стратегічному управлінні капіталом промислових підприємств.

Метою роботи є аналіз визначення поняття «капітал» та формування структури капіталу підприємства, формування схеми стратегічного управління капіталом на промисловому підприємстві.

Викладення основного матеріалу дослідження. У сучасній економічній науці існує багато визначень поняття «капітал». Так, виділяють три основні підходи до трактування поняття «капітал»: економічний, бухгалтерський та обліково-аналітичний. Економічний підхід характеризується визначенням капіталу з погляду вартості засобів виробництва, що є у наявності. Капітал підприємства розглядається як накопичений доход шляхом зберігання запасів, економічних благ у формі грошових коштів і реальних капітальних товарів, що залучаються його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс та фактор виробництва з метою отримання доходу. У рамках бухгалтерського підходу під капіталом розуміється інтерес власників у його активах. У цьому випадку капітал розглядається як різниця між сумою активів і зобов'язань підприємства, тобто чисті активи. Обліково-аналітичний підхід об'єднує наведені вище підходи. З одного боку, капітал розглядається як деяке майно, що є в розпорядженні підприємства, а з іншого - відображає джерела формування цього майна [1].

За допомогою фінансового аналізу майна підприємства та джерел фінансування можна встановити структуру капіталу (власного й позикового), а також їх питому вагу в загальній сумі капіталу підприємства. Під структурою капіталу розуміють відношення всіх форм власних і позикових фінансових ресурсів, що використовуються підприємством у процесі своєї господарської діяльності для фінансування активів. У табл. 1 наведено структуру капіталу у взаємозв'язку між напрямками розміщення капіталу та джерелами його формування [1].

Слід зазначити, що ефективність господарювання підприємства впливає на співвідношення між реальними активами й статутним капіталом: неефективне призводить до збитків (і як наслідок — до зменшення активів відносно статутного капіталу), ефективно - до перевищення власного (реального) капіталу над статутним капіталом.

Таблиця 1. Структура капіталу підприємства

Капітал підприємства	Власний капітал	Позиковий капітал
Основний капітал (необоротні активи)	Основні засоби	Довгострокові зобов'язання (довгостроковий позиковий капітал)
Оборотний капітал (оборотні активи)	Оборотні виробничі фонди Фонди обігу	Короткострокові зобов'язання (короткостроковий позиковий капітал)

Структурність капіталу підприємства пояснюється сукупністю його компонентів та зв'язками між ними, що мають стійкий характер та визначають внутрішню будову та організацію капіталу як цілісної системи. При дослідженні структура капіталу підприємства виступає як спосіб описання його організації, дозволяє виявити й показати зв'язки та функції, які він виконує. Ієрархічність капіталу підприємства виражається у тому, що кожен його компонент можна розглядати як систему (підсистему) більш широкої глобальної системи, як наприклад, фінансовий капітал є підсистемою підприємства, яку називають фінанси підприємства, що в свою чергу можна розглядати як частину фінансів регіону, країни і т.д. [6]

Управління на підприємстві - це процес формування довгострокової стратегії розвитку підприємства відповідно до вимог його успішної діяльності на ринку. Досягнення ефективності управління капіталом реалізується через визначення оптимальних цілей, стратегії управління, розробку низки заходів, визначення відповідальних структур та менеджерів, які забезпечують досягнення цілей та стратегії. Сучасне вітчизняне підприємство не може ефективно діяти без обґрунтування програми довгострокових дій. Управління формуванням капіталу стає об'єктивною необхідністю, що обумовлює стратегію майбутньої діяльності підприємств.

Слід зазначити, що для більшості українських промислових підприємств, притаманне використання корпоративної структури управління, особливо для таких форм власності, як акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю. Враховуючи специфіку організації акціонерного товариства, акціонерний капітал якого складають вклади багатьох інвесторів, як правило, не пов'язаних з підприємством, трудовими взаємовідносинами, прибуток такого підприємства розподіляється пропорційно внесеній частці.

Особливістю товариств з обмеженою відповідальністю є обме-

жений обіг акцій товариства на зовнішньому фінансовому ринку. А тому можливі ситуації, коли у структурі акціонерів переважають або працівники підприємства, або зовнішні інвестори. В кожному з цих випадків стратегія управління капіталом має бути скоригована, оскільки створення додаткового продукту здійснюється під впливом різних за своєю соціально-економічною сутністю факторів. При цьому слід взяти до уваги, що по мірі функціонування акціонерного товариства в його межах відбувається соціально-трудова рух робочої сили. З часом цей процес набуває все більшого поширення, і акціонерне товариство може перейти в іншу якісну групу по відношенню до стосунків з акціонерами. [2]

Отже, при виборі стратегії управління капіталом необхідно враховувати інтереси не тільки існуючих груп акціонерів, але й передбачати можливість маневру поведінки у взаємовідносинах з потенційними інвесторами. На рис. 1 наведено схему формування стратегічного управління капіталом для акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю. Суб'єктами управління капіталом на промислових підприємствах акціонерного типу власності є загальні збори акціонерів, наглядова рада, правління підприємства, ревізійна комісія. Від кожного суб'єкта залежить визначення політики управління формуванням і використанням капіталу. Загальні збори акціонерів приймають рішення щодо стратегії управління капіталом. В свою чергу наглядова рада визначає та забезпечує реалізацію даної стратегії. Функції управління капіталом промислового підприємства в процесі його поточної діяльності покладаються на правління акціонерного товариства. Ревізійна комісія забезпечує контроль за джерелами формування капіталу акціонерного товариства та напрямками його використання.

Комплексний аналіз фінансової стійкості та оцінка ефективності використання капіталу промисловими підприємствами дозволяють з'ясувати рівень ризику, пов'язаного з використанням зовнішніх джерел фінансування для формування активів підприємства, а також розраховуються та порівнюються з попередніми значеннями показники оборотності та рентабельності капіталу, визначається вплив його структурних елементів на результати діяльності підприємства. При дослідженні структури функціонуючого капіталу визначається питома вага кожного елемента основного капіталу в загальній його сумі, а також

її зміни протягом аналізованого періоду. Крім того, необхідно окремо досліджувати структуру основного й оборотного капіталу промислового. Розгляд структури основного капіталу в динаміці дозволяє провести порівняння темпів зростання окремих видів основного капіталу і визначити зміни в їх співвідношенні [5].

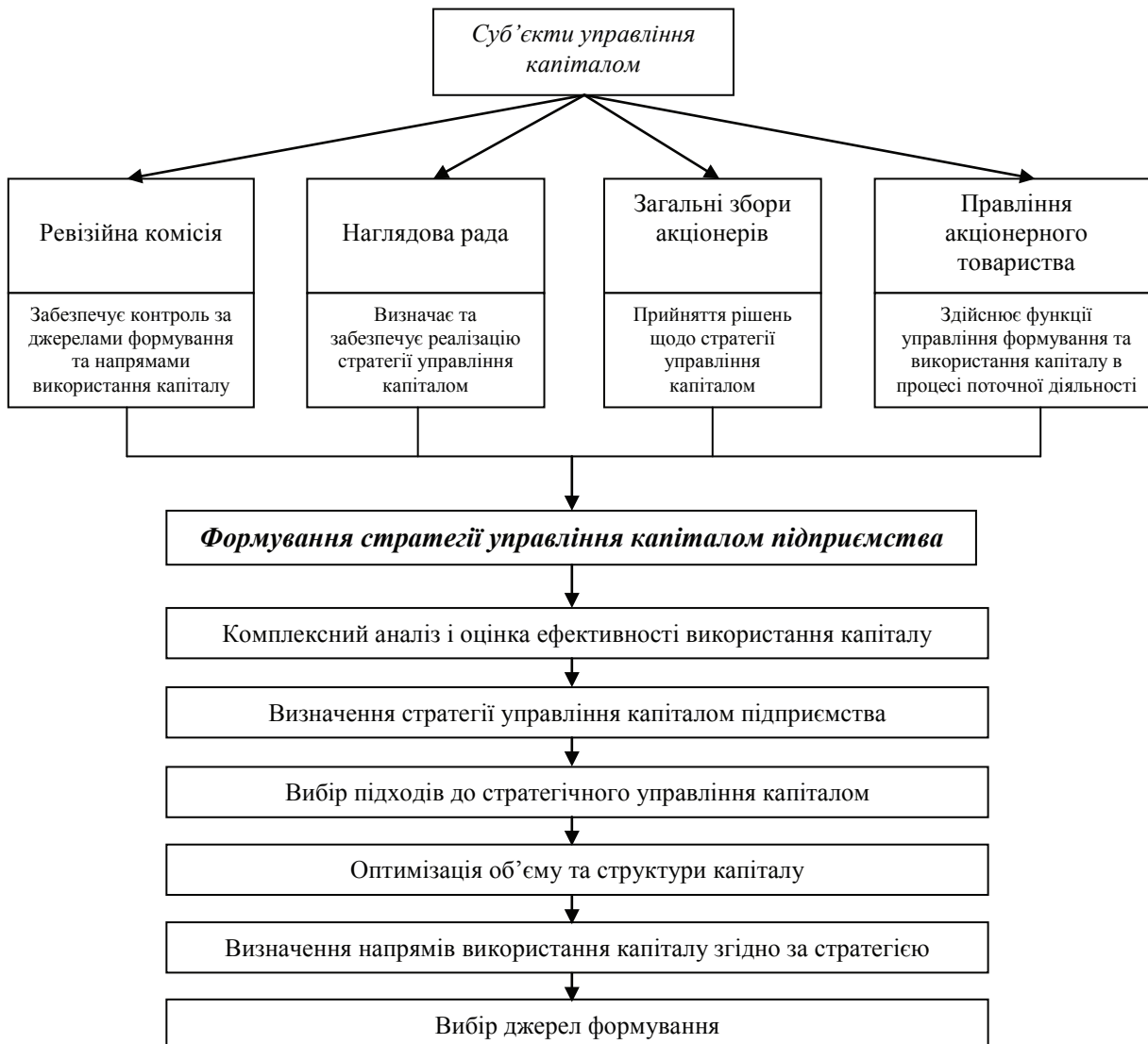

Рис. 1. Схема формування стратегічного управління капіталом промислового підприємства

На підставі результатів комплексного аналізу та оцінки ефективності використання капіталу суб'єктами управління формується стратегія управління капіталом підприємства, яка базується на загальній стратегії розвитку промислового підприємства.

Для досягнення поставленої стратегії управління необхідним є виділенні підходу до управління формуванням капіталу доцільно обирати один з трьох, що використовуються в сучасній практиці – агресивний,

помірний (компромісний) або ідеальний. Агресивний підхід передбачає фінансування необоротних активів і частини постійних оборотних активів за рахунок власного капіталу і довгострокового позикового капіталу, іншу частину постійних оборотних активів і змінні оборотні активи – короткостроковим позиковим капіталом. Використовуючи помірний підхід доцільно необоротні активи та частину оборотних активів фінансувати за рахунок власного капіталу та довгострокового позикового капіталу, а іншу частину оборотних активів забезпечувати короткостроковим позиковим капіталом. При ідеальному підході оборотні активи фінансуються короткостроковим позиковим капіталом, а необоротні активи – власним капіталом та довгостроковим позиковим капіталом. [4].

Оптимізація об'єму та структури капіталу є невід'ємною складовою схеми формування стратегії управління, оскільки визначає аспекти не тільки фінансової, але й операційної та інвестиційної діяльності, здійснює активний вплив на кінцеві результати його діяльності. Дотримання оптимальної структури позитивно впливає на коефіцієнт рентабельності активів та власного капіталу відповідно і стабілізує показники фінансової стійкості та платоспроможності та, в кінцевому рахунку, впливає на формування співвідношення доходності та ризику в процесі розвитку промислових підприємств.

Визначення напрямів використання капіталу промисловими підприємствами повинно бути ефективним та забезпечувати поліпшення матеріально-технічної бази промислових підприємств. При здійсненні вибору джерел формування проводиться розрахунок найбільш доцільного використання власного чи позикового капіталу. В більшості випадків мінімальні потреби підприємства в активах покриваються за рахунок власного капіталу, але за певними причинами, а саме порушення платіжної дисципліни дебіторів, зростання інфляції, збільшення об'ємів виробництва, забезпечення процесу господарювання, потребує залучення позикових джерел. Залучення у діяльність позикового капіталу у вигляді банківських та комерційних кредитів, фінансового лізингу, облігаційного займу забезпечить підвищення об'ємів виробництва. Таке використання позикових джерел небезпечно у зв'язку з ймовірністю зниження фінансової стійкості та втрати платоспроможності. Капітал, сформований за рахунок позикових джерел, генерує меншу норму при-

бутку, що знижується на суму витрат по залученню позикового капіталу.

Висновки. Таким чином, капітал розглядається як майно, яке є в розпорядженні підприємства, та в той самий час відображає джерела формування цього майна. Під структурою капіталу розуміють відношення всіх форм власних і позикових фінансових ресурсів, що використовуються підприємством у процесі своєї господарської діяльності для фінансування активів. Запропонована схема формування стратегічного управління капіталом промислового підприємства з урахуванням організаційних особливостей господарювання суб'єктів, дозволить товариствам зменшити дефіцит власного і позикового капіталів та гарантувати стабільний економічний і соціальний розвиток, тим самим забезпечивши на ринку як зовнішньому, так і внутрішньому конкурентні переваги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анісімова Г. С. Вплив структури капіталу на фінансово-економічний стан промислового підприємства / Г. С. Анісімова // Економічний вісник Донбасу – 2010. - №1. – С.96-102.
2. Бланк И. А. Управление формированием капитала / И. А. Бланк. - К. : Ника-Центр, 2000. - 512 с.
3. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. - 2-ге вид., пере раб. і доп. / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. - К. : Знання, 2005. - 485 с.
4. Козаченко Л. А. Організаційні підходи до управління капіталом акціонерних підприємств виноробної галузі / Л. А. Козаченко // Фінансово-кредитні відносини. – 2011. - №3 – С.19-23.
5. Лелюк О.О. Методика системного аналізу капіталу / О. О. Лелюк // Агроінком - 2007. - №11-12. – С. 78-85.
6. Мазур И. И. Корпоративный менеджмент: справочник для профессионалов / [И. И. Мазур, В. Д. Шапиро, Н. Г. Ольдерогге и др.]; под общ. ред. И. И. Мазура. - М. : Высш. шк., 2003. - 1077 с.
7. Рудык Н. Б. Структура капитала корпораций : теория и практика / Н. Б. Рудык. - М.:Дело, 2004. - 272 с.